

AMERIKA ETA EUSKALDUNAK

Eusko Jaurlaritzaren Kultura Sailaren
egitamua

EUSEBIO LARRAÑAGA

Aurten 1492 sinbolo-data izango dugu. 1492an jaio zen Amerika Mendebaldeko munduarentzat. Europari bere garapen-arlo ekonomikoan, sozialean, politikoan, kulturean eta erlijiosoan ate berri bat ireki zitzaion. Ate hori zabaltzeak ekarri zuenaren ondorioak luzeak, sakonak eta behin-betirakoak izan dira, Europako herrientzat zein Ameriketakoentzat.

BALORAZIO-ANIZTASUNA

Gertaera horrek jarrai-jarraian izan zituen irakurketa ezberdinak. Orduko gizartearen izaerak eta koiunturak eskatzen

zutenaren arabera baloratu zen gertaera, hau da, honako kategoria hauek kontutan hartuta: aurkikuntza, konkista eta ebanjelizatze-kontzeptuak. Kontzeptu horiek dira, izan ere, sarritan kronistek eta historialariek gureganaino helerazi dituztenak.

Hori dela eta, oraingo garaiek suharririk eta handikeriarik gabeko berrikuste historikoak eskatzen dituzte.

AMERIKA ETA EUSKALDUNAK

1492an Amerika eta Europako Herrien arteko prozesu ireki bat hasi zen. Lehenengo garai horietan baldintza historikoak zirela eta, Euskal Herriaren partaidetza nabaria izan zen: Amerikara joan ziren euskaldunak (marinelak), Sevilla-tik eta Cadiz-etik ari ziren euskal merkatariak, Euskal Herriko itsasontziak, funtzionariak, apezpikuak eta apaizak...

Baina ezin dugu honako hau ahaztu: euskal bale-arrantzaleak noiz hasi ote ziren Terranovara joaten esaterik ez badago ere, esan daiteke, inongo zalantzarik gabe, Kolonek bere aurkikundeak egin zuenerako euskaldunak ez zirela Amerikako lurraldeetara helduberriak.

Harrezkero, eta gure egunetaraino Historiak azaltzen dizkigun zio ezberdinengatik (hots, krisi ekonomikoak, politikoak, etab.), gure herrian jaiotako jendearen horizonteen zati ia natural bihurtu zen garai bateko Indiak, geroagokoen Amerika.

Gaur egun ere, beste neurri batean bada ere, Amerika euskaldunengandik gertu dago, aurrerantzean aipatuko diren arrazoiengatik.

“AMERIKA ETA EUSKALDUNAK” EGITAMUA

LEHENENGO URRATSAK

Amerikako Aurkikuntzaren Bostgarren Mendeurrena oroituz, badirudi heldu zaigula garaia bi Kontinenteen artean zabaldutako prozesua birkontsideratzeko zenbait mailatan:

- Euskal-amerikar gertaera ulertzeko modu berria.
- Berraztertutako iragana kontutan hartuta gaur egunetik etorkizunerako elkarlanaren oinarriak ezartzea.

Eginkizun honetan parte hartu nahian, Eusko Jaurlaritzak bere kompetentzien esparruan eta data baten iragankortasuna gaindituz euskaldunengana jo du laguntza eskatzeko goialdean aipatutakoa “Amerika eta Euskaldunak” Egitamua bidez bete dadin.

Guzti honengatik 1988ko martxoaren 1eko 88/48 Euskal Legebiltzarraren Dekretuaz “Amerika eta Euskaldunak” Batzorde Gorena eta Beterazlea sortu ziren aipatu Egitamua martxan jartzeko.

Beraz, 1492 urteari begira euskaldunen ekintza Jaurlaritzatik bultzaturiko “Amerika eta Euskaldunak” Egitamua bidez aritu da.

Protokoloekintza hutsetatik alde eginez “Amerika eta Euskaldunak” Batzordeak bi motatako ekintzak garatu ditu Egitamua horren inguruan:

- Eusko Jaurlaritzak dirulaguntzak emanez sustatutako egitasmoak, baina Jaurlaritzatik kanpoko egileek burutuak. (Hauek izan dira gehienak).
- Eusko Jaurlaritzak, berak, diseinatu, sustatu eta burututako aktibitateak.¹

GIZARTEARI LUZATURIKO DEIALDIAK

Aipaturiko jitearen harian bost deialdi landu eta agitaratu dira Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkarian, dagozkien legezko xedapenen bitartez.

Deialdiek, egitasmoetarako diru-laguntzak eskatzeko eta emateko bete beharreko baldintza-erregimena arautzen dute, edozein pertsona fisikok zein juridikok eska ditzakeelarik.

- Kultura eta Turismo Sailaren 1988ko uztailaren 29ko Agindua.
- Kultura eta Turismo Sailaren 1988ko uztailaren 29ko Lehiaketa.

- Kultura eta Turismo Sailaren 1989ko ekainaren 2ko Agindua.
- Kultura eta Turismo Sailaren 1990eko ekainaren 7ko Agindua.
- Kultura eta Turismo Sailaren 1991ko uztailaren 8ko Agindua.

IHARDUERA-PLANGINTZA

Aipatu deialdietan ezarri zen, lan-arloka antolaturik, Egita-
mu horri zegokion iharduera. Honako hauek izan dira:

1. Euskal-amerikar gertaeraren ikerkuntza.
2. Gertakari horren zabalkundea.
3. Lankidetzaren berrien sorpena.
4. Euskadiren irudi moderno baten proiektzioa.

Ikerkuntza

Ikerkuntzaren gaurko egoeran aski ezagunak dira beren bizitza eta eragin historikoagatik itzal handiko euskaldunak (Elcano, Fray Juan de Zumarraga, Lope de Agirre, etab.). Baina hala ere, lan ugari dago egiteke:

- Zenbait arrazoi dela medio eta helburu ezberdinak zituztelarik, aurkikuntzatik gaur arte Amerikara joan eta bertakotzea lortu duen makina bat euskaldun ahanzturatik berreskuratzea.
- Amerikako herrien historian, euskaldunen parte hartzea ezagutzea edo berraztertzea.
- Aztertzea, nola inbertitu zen jatorrizko herrietan Mundu Berrian lortutako kapitala.
- Mende honetako exilioa.
- Amerikan sortu ziren Euskal Herrikoen antzeko Elkarteak (Adiskideen Ekonomi Elkarteak); Euskal Etxeak, "Laurak Bat", etab.
- Hainbat euskaldunen biografiak aztertzea.

Aurkeztu diren ikerketa-egitasmoak onartzeko edo baztertzeko irizpideen artean honako hauek azpimarratzen ditugu:

1. Proposatutako gaiaren interesa, originaltasuna, planteamenduaren seriotasuna.
2. Ikerlariaren “curriculum”a; Lizentziaduna izanez gero ikuskatzaile bat edukitzea.
- 3 Askotan, jakitunen baten iritzia.
4. Aurkezturiko aurrekontuaren egokitasuna.

Eusko-amerikar gertaeraren zabalkundea

Esaldi biribilik erabili nahi gabe, gogoratu beharko dugu herriaren iraganak bere orainaldiko nortasuna zehazten eta finkatzen duela. Iragan hori, batzuetan hain gertu dagoena, ezagutzea beharrezkoa da gaurko egoera hobeto ulertzeko eta azaltzeko.

Hori dela eta, Euskaldunek Amerikan XVI. mendetik gaur arte burutu dituzten iharduerak zein izandako huts handiak ezagutu egin behar dira.

Horrez gain, ikerkuntza-arloan Egitamu honen bidez gure elkarrekiko Historiaren hainbat episodio berraztertzen, galdutako beste hainbat pertsonaia gure Historiarako berreskuratzen, orain arte ahazturik zeuden hainbeste gai aztertzen egin diren izugarritzko ahaleginak dohainekoak izan ez daitezten ezaguterazi egin behar dira lau urte hauetako ikerlanaren emaitzak.

Aipatu zabalkundea bide ezberdinetatik egin da:

1. Argitalpenak (komikiak, hiztegi biografiko-historikoak, etab.)
2. Irratsaioak
3. Erakusketak
4. Hitzaldiak
5. Ikastaroak
6. Filme dokumentalak (telesailak, bideoak, pelikulak...)
7. Prentsa-lanak
8. Ihardunaldiak

Ikerkuntza-mailan bezala, proposatutako gaiaren interesa eta originaltasunaz gain biztanle-kopururik handienarengana heltzea izan zen, besteak beste, egitasmo hauek onartzeko irizpidea.

Lankidetzarako egitasmoak

Garai berriek kausa amankomunak dituzten gizarteetako kideen elkarrekiko harreman eta integratze-era berriak eten gabe bilatzea eskatzen dute. Euskal gizartearen eta Amerikako euskal komunitateen kasua ere hauxe da.

“Amerika eta Euskaldunak” Batzordeek argi samar utzi zuten, Egitamu honen filosofia zehazterakoan, iragana ikertzea eta ezaguteraztea bezain garrantzitsua zela, garrantzitsuagoa ez bazen ere, geroraino harreman-era berriak sortzea eta ezartzea. Hala bada, Egitamu honen lau urte hauetako garapean gero eta gehiago bultzatu da lankidetzeta eta kooperazio-arlo hau.

Sortu eta ezarri diren harremanak gai erabat ezberdinen inguruan sortu dira: medikuntzan, artean, hezkuntzan eta lanbide eta unibertsitate-heziketa arloan (informatika, dokumentazioa, prentsa, kimika...), industrian, musikan, espeleologian, etab.

Harreman hauen agenteak honako hauek ditugu: unibertsitateak, enpresa-elkarteak, kultur elkarteak, etab.

Euskadiren irudi moderno baten proiektzioa

Lehiaketak, erakusketak eta euskoamerikar gertakariarekin zerikusia duten kultur, ekonomi edo arte-ekintzak antolatzeak, Euskal Herriaren eta bere biztanleen irudi modernoa, irekia eta etorkizunari egokitua hedatzen lagunduko du zalantzarik gabe.

EGITAMUAK IZANDAKO EMAITZAK

DEIALDIEKIKO ERANTZUNA

Lehenago esan dugun legez Egitamuak dituen helburuak betetzeko bi motatako ekintzak garatu ditu:

- a. Deialdi publikoen bidez aurkezten diren egitasmoen artean Batzordearen ustez merezi dutenak diruz laguntzea.
- b. Jaurlaritzak berak, Kultura Sailaren bitartez, ekintzak martxan jartzea.

Lehenengo multzo hori ugariena izan da. Bide hori aipatu-tako bost deialdien bidez osatu da. Deialdi horiek izandako erantzuna honako hau izan da:

PROIEKTUAK	DEIALDIAK			
	1988-9	1990	1991	OSOTARA
AURKEZTUAK	83	89	51	232
ONARTUAK	48	41	9	98
ONARTUGABEAK	35	57	42	134

Beraz, erantzuna zabala izan da eta Batzordeak egin duen balorazioa erabat positiboa.

Erantzun zabala izateaz gain anitza eta serioa ere izan da. Hau dela eta Egitamu honetan proposamenak bidali dituztenei biziki eskertu behar zaie euren laguntza, parte hartzea eta lankidetzeta.

ONARTUTAKO PROIEKTUAK

Azken lau urte hauetan 98 egitasmo diruz lagundu dira.

Datozen orrialdeetan egitasmo horiek zeintzuk diren zehaztu aurretik zenbait datu adierazgarri ikusiko dugu:

1. Deialdiaren araberako sailkapena.

Lehenengo urteotan Batzordeak ikerkuntza-arloa bultzatu zuen, batez ere. Azken bolada honetan, aipatu arloari dagokion lana ez zegoela agorturik jakinda ere, lankidetzarako egitasmoak eta etorkizunari begiratzen dioten egitasmoak sustatu ditu.

PROIEKTUAK	1988-9	1990	1991	OSOTARA
IKERKETAK	2	17	3	46
ZABALKUNTZA	14	15	4	33
LANKIDETZA	6	8	2	16
ERREPRODUKZIOA	1	-	-	1
BERRESKURATZEA	1	-	-	1
PROIEKZIOA	-	1	-	1

Hala ere, goikaldeko taulan agertzen den moduan, arlo bion arteko alde nabaria da.

2. Gaiaren araberako sailkapena.

Kode baten bidez² aurreko taulako sailkapena mantenduz, onartutako egitasmoak zehaztuko ditugu banan-banan, egitasmo horiei dagozkien gaiak erabiliz:

• *Biografiak*

- (I-7) *GALINDEZ, JESUS.*
Sabino Arana Kultur Elkarteak aurkeztua eta Iñaki Bernardo Urquijok egina.
- (I-26) *VIANA, FRANCISCO LEANDRO DE, CONDE DE TEPA.*
Patxi Viana ikerlariak aztertu du, Carlos III.aren garaiko "Cámara y Consejo de Indias" delako ministroaren honen bizitza, Arabako Lagra-n jaioa.
- (I-30) *LEZIKA Y TORREZURI, JUAN DE.*
Kortezubiko Udalak aurkeztua eta Gregorio Arrienek aztertua. Argentinako Lujan hiriaren sortzailea (XVIII. mendea) dugu Lezika.
- (I-31) *ARANBURU, FRANCISCO Aita.*
Peru-n heziketa-mailan eragin handia izan zuena mende honen hasieran. Kortezubiko Udalak aurkeztua eta Gregorio Arrienek aztertua.
- (I-35) *ZAMACOLA Y JAUREGUI, JUAN DOMINGO (XVIII).*
Antonio Unzuetak aztertu du. Zamacola honek izugarrizko lana egin zuen Peru-n modernitatea sortzeko.

- (I-36) *ARETXA VALETA, JOSE DE (XIX)*.
Fermín Lejarzak miatu du paperetan Uruguay-en medikuntza modernoaren teknikak sartu zituen mediku bizkaitar honen bizitza.
- (I-38) *LARRAZABAL, GUILLERMO (XX)*.
Fatima Errasti eta Patxi Arzamendi ikerlariak ikertu dute Ekuador-en bizi eta lana egin zuen artista hau.
- (D-15) *AGUIRRE, LOPE DE*.
Ikusager Argitaletxeak egindako komikia Agirreren abenturari buruz. Enrique Breccia marrazkilaria, Felipe Cava gidoigilea.
- (D-15a) *BOLIVAR, SIMON*.
Ikusager Argitaletxearen komikia.
- (D-19) *ELCANO, JUAN SEBASTIAN*.
Getariako Udalak aurkeztua eta Alberto Oliverasek egindako dokumental didaktikoa.
- (D-23) *ZUMARRAGA, JUAN DE (XVII)*.
Jose Malleak Renoko Unibertsitatean aurkeztutako tesia dugu.
- (D-39) *D'ABBADIE D'ARRAST, HARRY*.
FilMOTECA Vasca-k aurkeztutakoa eta J. Borau-k azterturikoa, Argentinan jaioa baina Iparraldeko jatorria duen Hollywood-eko zinegilearen bizitza.
- (D-58) *VITORIA, FRANCISCO DE*.
F.E.V.A.-k aurkeztua eta Oswaldo Irigoyen abokatuak egindako lana
- (D-52) *BONAECHEA, DOMINGO DE*.
Getariako Udalak aurkeztutakoa eta J.M. Alonso Ibarrrak egindako dokumentala, Tahiti konkistatu zuen Getariako Bonaecheari buruzkoa (XVI).
- (I-25) *DICCIONARIO HISTORICO BIOGRAFICO DE LOS VASCOS EN EL PERU Y DE PERUANOS DE ANCESTRO VASCO*.
Peru-ko Euskal Etxeak aurkeztua.

• *Emigrazioari buruzkoak*

- (I-1) *FAMILIA, PODER Y EMIGRACION EN EL S. XVI.*
Jose Angel Achonek aztertu ditu Legazpi, Urdaneta eta Elcanoren kasuak.
- (I-6) *RELACIONES SOCIOECONOMICAS ENTRE EL PAIS VASCO Y EL RIO DE LA PLATA. 1900-1992.*
Jose Angel Azconak eta bere taldeak mende honetan Argentinara eta Uruguay-ra joandako euskal emigrazioa ikertu dute.
- (I-8) *EL EXILIO VASCO EN VENEZUELA.*
Koldo San Sebastianek eta Peru Ajuriak egindako ikerlana, 1939-1989 urteetan kokatua.
- (I-14) *CORRIENTES MIGRATORIAS ENTRE VIZCAYA Y AMERICA EN EL S. XIX. LOS INDIANOS.*
Alvaro Hilario Pérez de San Román jaunak egina.
- (I-15) *LA EMIGRACION ALAVESA A AMERICA DURANTE EL S. XIX.*
Angel Rodríguez Arrietaren lana.
- (I-17) *EL FLUJO DE SALIDA Y RETORNO EN GUIPUZCOA DURANTE EL S. XIX: PONDERACION DE SU INFLUENCIA EN LA ECONOMIA Y SOCIEDAD PROVINCIALES.*
Carmen Beatriz Herreras andereak aztertua.
- (I-39) *INMIGRACION VASCA EN LA CIUDAD DE BUENOS AIRES 1830 a 1855.*
Juan de Garay Fundazioaren bidez Patricia Siegrist-ek ikertua.
- (I-64) *EMIGRACION VASCA. PAUTAS DE DESARROLLO EN LA ETAPA PREESTADISTICA, 1840-1889.*
M. Concepción Santiso ikerlariarena.
- (I-65) *BAZTANGO ARANETIK AMERIKETARAKO EMIGRACION XX. MENDEAN.*
Alberto Alday Garay-k osatu ditu estatistikak.
- (I-68) *EL EJE BIZKAIA CADIZ AMERICA. EL PAPEL DE LOS ENCARTADOS EN LA EMIGRACION Y EL COMERCIO CON INDIAS, S. XVI-XIX.*
Julia Gómez Prietok dihardu ikertzen.

- (I-72) *LOS VASCOS Y LA INMIGRACION TEMPRANA EN LA PROVINCIA DE BUENOS AIRES, 1840-1880.*
Tandil-eko Marcelino Iriani historialariak osatua.
- (RI-10) *EL AMERICANISMO EN EL PAIS VASCO: LA EMIGRACION AL NUEVO MUNDO.*
Ronald Escobedok gai honen inguruan Amerikan emandako hitzaldi-zikloa.
- *Ekonomia eta politika ingurukoak*
- (I-4) *REAL SOCIEDAD BASCONGADA DE AMIGOS DEL PAIS Y LAS SOCIEDADES ECONOMICAS NACIDAS A IMITACION DE ELLA EN ARGENTINA, COLOMBIA, CUBA.*
Euskal Herriko Adiskideen Elkartearen bidez Izaskun Alvarez, Marta Santos eta Nekane Urtasun andereek egindako ikerketa.
- (I-13) *ORIGENES Y EVOLUCION HISTORICA DE LA SOCIEDAD "LAURAK BAT" DE BUENOS AIRES.*
Begoña Cava-k eta bere taldekoek ikertua.
- (I-27) *LA BURGUESIA BILBAINA Y EL MERCADO AMERICANO.*
Ana Mª Riverak egindakoa.
- (I-32) *LA COMPAÑIA COMERCIAL "GARDOQUI E HIJOS": SUS RELACIONES POLITICAS Y CULTURALES CON NORTEAMERICA, 1760-1800.*
Natividad Rueda Soler andereak ikertutakoa.
- (I-63) *AUGE Y CRISIS DE LA CASCARILLA (QUINA) EN EL ECUADOR EN LOS SIGLOS XVII AL XIX.*
Luz del Alba Moya andereak aztertua.
- (I-71) *LAS RELACIONES EUSKADI LATINOAMERICA: UNA DE LAS BASES DE LA POTENCIACION DE LA ACTIVIDAD EXTERIOR VASCA.*
Alexander Ugalde Zubirik burutua.
- (I-81) *LA REAL COMPAÑIA DE LA HABANA: UNA EMPRESA VASCA.*
Montserrat Garate andereak dihardu egiten.

- (I-90) *LOS VASCOS EN MEXICO: LA COFRADIA DE ARANZAZU.*
Elisa Luque Alcaide anderea ari da ikertzen.
- (D-19) *CADIZ, LOS VASCOS Y LA CARRERA DE INDIAS.*
Eusko Ikaskuntzaren bidez Jose Garmendiak aztertua.
- (D-69) *LA ECONOMIA MARITIMA DE VIZCAYA Y GUIPUZCOA, 1560-1630: AUGE Y DECLIVE.*
Michael M. Barkham-en tesia.
- (RI-2) *DIFUSION Y COMERCIALIZACION DE ARTESANIA VASCA EN AMERICA.*
Joaquin Ojedak buruturiko estudioa.
- (I-40) *LA COMUNIDAD VASCA EN SONORA, 1640-1770.*
Bernd Hausberger ikerlariak osatua.
- (I-62) *LA COMUNIDAD VASCA EN SEVILLA.*
Fernando Fernández González-ek burutua.
- *Toponimia, Antropologia, Soziologia eta Arkeologiari buruzkoak*
- (I-12) *EXPEDICION ARQUEOLOGICA VASCA AL LABRADOR 1989.*
A. Azcárate eta J.A. Hernández-en taldeek burutua.
- (I-22) *TOPONIMIA VASCA EN EL LABRADOR Y TERRANOVA.*
Miren Egañaren lana.
- (I-34) *LOS VASCOS EN EL DELTA DEL PARANA.*
Alfonso Pérez Agotek gaur egungo euskal komunitate hori aztertzen du.
- (I-45) *ESTUDIO Y PUBLICACION DE LA VISITA PASTORAL DE MARTINEZ DE COMPAÑON A LA DIOCESIS DE TRUJILLO. PERU. 1783-1786.*
Anton M. Pazos-ek eta bere taldeak burutua.
- (I-46) *ESTATU BATUETAKO MENDEBALDE URRUTIKO EUSKAL JAIK.*
Kepa Fernández de Larrinoak aztertua.
- (I-55) *LERTXUN-MARREN IKERKETA.*
Jose Malleak USAko basoetako lertxunen enborretan artzainek egin dituzten marrazkiak eta inskripzioak dihardu aztertzen.

- (D-37) *ZERU ETA LURRAREN ARTEAN.*
Mikel Urretabizkaiak euskal apaizek Amerikan gaur egun betetzen duten lana jasotzen du Telebistarako 8 kapitulutan.
- (D-62) *EUSKAL ARTZAINAK MONTANA ETA WYOMING.*
Lau ataleko telesaila, Iñaki Bizkarrak burutua.
- (D-87) *EL ROBLE Y EL OMBU.*
Amerikan dagoen euskaldun mordo baten testimo-
nioak, Txema Urrutia kazetariak bildu dituenak.
- (RI-21) *I. ENCUENTROS VASCO VENEZOLANOS DE ESPELE -
OLOGIA. EXPEDICION MESA-TURIK 91.*
Euskal Espelelogoen Elkargoak eta Venezuelakoek
burutua.
- (D-17) *1992. AÑO CERO.*
Loiolako Herri Irratiako Txema Urrutiak eginiko irra-
tsaioak, 3 urtetan zehar, Amerikan dauden euskal-
dunei, edo euskal jatorria duten amerikarrei egin-
dako elkarrizketak.
- (D-29) *HIJAS DE EUSKADI.*
Ana Mª Arteagak egindako gidoia dokumental bat
burutzeko.
- *Kultura eta ingurukoak*
- (I-43) *EDICION CRITICA DE "LA REGLA CRISTIANA BREVE"
(MEXICO 1547) DE FRAY JUAN DE ZUMARRAGA.*
Josep Ignasi Saranyanak eta bere taldeak aztertua.
- (I-56) *LA CULTURA DEL EXILIO VASCO 1936-1939.*
Jose Angel Ascunce Arrietak eta bere taldeak 15 mono-
grafia osatu dituzte.
- (I-60) *DOS PERIODICOS VASCOS EDITADOS EN AMERICA:
"ESCUALDUN GAZETA" Y "CALIFORNIAKO EUSKAL
HERRIA".*
Endrike Knörr-ek aztertua.
- (I-74) *AMERICA EN EL PAIS VASCO.*
J.M. González Cembellín-ek Euskadin dagoen Ame-
rikatik ekarritako patrimonioa edo bertako diruaz lor-
tutakoa aztertu du.

- (I-80) *TRANSCULTURACION Y CIVILIZACION EN LA FORMA - CION DE CALIFORNIA: EL APORTE VASCO 1769-1834.*
Idoia Arrieta Elizalde ari da burutzen.
- (D-2) *PROYECTO CINEMATOGRAFICO "VASCOS EN AMERICA".*
Irusoin enpresak telebistarako 7 atal osatu ditu, aurkikuntza, kolonizazioa eta Amerikan euskaldunen egonaldiari buruzkoak.
- (D-7) *HOMENAJE DEL PUEBLO VASCO A LAS CULTURAS PRECOLOMBINAS.*
Nestor Basterrecheak telebistarako 10 atal burutu ditu aipatu gaiari buruz.
- (D-14) *LOREALDIA O EL TIEMPO DE LAS FLORES.*
Oscar Aizpeolearen pelikula. Euskal jatorria duen argentinaren baten istorioa.
- (D-33) *OTRAS PRADERAS. AMERIKANUAK.*
Karel Producciones enpresaren bidez Angel Lertxundik eta Mario Pardok egindako gidoia.
- (D-38) *EL LABRADOR, LA RUTA DE LOS BALLENEROS VASCOS.*
Xabi Oterok buruturiko argazki liburua.
- (D-42) *SERIE DE DIBUJOS ANIMADOS "NERE Y AMERICA".*
Irusoin enpresak aurkeztu eta Muro-k prestatutako gidoia.
- (D-48) *COMIC "AMERICA Y LOS VASCOS".*
"Lur" Argitaletxeak, Gabai pertsonaia erabiliz, osatu duen komikia.
- (D-67) *LA HUELLA AMERICANA EN EUSKADI.*
"Viajes y Vacaciones" Aldizkariaren bidez Amerikaren eragina ageri duten Euskal Herriko herrien gida osatua.
- (Rc-1) *BIBLIOTECA VASCO-AMERICANA EN EUSKADI.*
Harriluzek, Jon Bilbao eta bere Elkarteak aipatu liburutegia bultzatzeko egin dituzten lanak: itzulpenak, katalogazioak, bibliografiak, etab.

- (RI-1) *I. ENCUENTROS DE ESCRITORES IBEROAMERICA - NOS EN EUSKADI*
1991ko EHUko Udako Ikastaroetan burutuak, Rita Gnutzmann arduraduna izanik.
- (RI-3) *EUSKADI ETA AMERIKA, ARTEAN BATEGINIK.*
Mikel Anjel Lertxundi eskultoreak Jon Percy-rekin egindako eskultura, San Francisco hirian kokatu dena.
- (RI-4) *LERTXUNDI, EUSKARADUN ARTE UNIBERTSALA.*
Renoko Unibertsitatean Mikel Anjel Lertxundi eskultorearen lanaren inguruan egindako erakusketa.
- (RI-8) *I.CERTAMEN EUROAMERICANO, XXIV CERTAMEN INTERNACIONAL DE MASAS CORALES.*
Tolosako C.I.T.-ek antolatuta 1992rako.
- (RI-14) *I. ENCUENTROS HISPANOAMERICANOS DE MUSICA CLASICA CONTEMPORANEA.*
Jesús eta Carlos Sánchez-Villasol anaiek antolatu dituzten kontzertuak.
- (RI-26) *ANTOLOGIA DE LITERATURA ORAL QUICHUA DEL ECUADOR.*
Ruth Moyak burutu duena Ekuador-en.

• *Beste batzuk*

- (D-6) *ACTIVIDAD CINEMATOGRAFICA ANTE EL V CENTENARIO.*
Marrazki bizidunak OHO eta BBB mailetarako V mendurrenaren inguruko gaiak pelikulen bidez erakusteko Egitamua burutu du.
- (RI-5) *COOPERACION UNIVERSIDAD DEL PAIS VASCO-EUSKAL HERRIKO UNIBERTSITATEA CON UNIVERSIDADES CENTROAMERICANAS.*
Ramón Zallok eta bere laguntzaileek hiru mailatan planteatu dute egitasmo hau:
1.- Udetan hemengo irakasleek Ertamerikan ikastaroak ematea.

2.- Hemengo irakasleek sei hilabeteko kurtsoak eskaintzea Ertamerikako unibertsitateetan.

3.- Bertako irakasleek Euskal Herriko Unibertsitatean doktoradutza prestatzea.

- (I-2) *ESTABLECIMIENTO DE UNA RED DE TELECOMUNICACION EN CENTROAMERICA Y EL CARIBE CON EL PAIS VASCO PARA LA COOPERACION AL DESARROLLO Y EL INTERCAMBIO DE DATOS DE INFORMACION.*
 “Hegoa” elkarteak bertoko “Cries” delakoarekin burutua.
- (RI-38) *DESACTIVACION DE CATALIZADORES DE NIQUEL SOPORTADO: EFECTO DE LOS MODIFICADORES.*
 Euskal Herriko Unibertsitateko Mario Montes-ek eta bere taldeak La Platako Unibertsitateko CINDECA taldearekin burutuko duen ikerketa.
- (RI-11) *TERCER CURSO DE PATOLOGIA.*
 Eduardb Blasco eta Ariel Gutierrez doktoreek antolatutako 3. edizio honetara Amerikako espezialistak ekarri dira.
- (RI-16) *PROGRAMA DE COLABORACION TECNICA PARA LA IDENTIFICACION, EVALUACION Y EJECUCION DE PROYECTOS EN EL AMBITO MUNICIPAL.*
 Argentinako Lomas de Zamora hiriko Euskal Etxeko Begoña Ordoqui izan da ikerketa honen arduraduna. Helburua: Euskal Herriko kooperatiba-sistema Udaletan ezartzea, Udaletako Zerbitzuak gestionatzeko.
- (RI-22) *PRIMER ENCUENTRO MUNICIPAL VASCO SOBRE COOPERACION CON CENTROAMERICA.*
 “Fondo Vasco” de Cooperación con Centroamérica delakoan osatua.
- (RI-35) *PROGRAMA DE INVESTIGACION CONJUNTA CON LOS EQUIPOS UNIVERSITARIOS DE SANTIAGO, VALPARAISO Y BUENOS AIRES SOBRE POLIMEROS CONDUCTORES. SINTESIS Y APLICACIONES INDUSTRIALES.*
 Euskal Herriko Unibertsitateko Toribio Fernández-ek eta bere taldeak burutua.

Egitasmoak, jatorriaren arabera

Jatorria kontutan hartuta, Amerikatik bidalitakoak aipatuko ditugu.

Lau urte hauetan zehar heldu zaizkigun 28 proiektuetatik 9 burutu dira eta ez gorabeherarik gabe.

Bederatzi horiek ditugu: José Mallea Olaetxe (I-55); Luz del Alba Moya (I-63); Marcelino Iriani (I-72); Jose Mallea Olaetxe (D-23); F.E.V.A. (D-58); Centro Vasco "Denak Bat" de Lomas de Zamora (RI-16); Ruth Moya (RI-26); Ana Mª Arteaga (D-29); Euskal Etxea de Perú (I-25).

Ondoko grafikoan ikus daiteke zein herrialdek hartzen duen parte eta zer-nolako partaidetza duen:

HERRIALDEA	AURKEZTUTAKO PROIEKTUAK	BURUTZEN ARI DIRENAK
ARGENTINA	15	4
USA	8	2
EKUADOR	3	2
PERU	1	1
TXILE	1	-

Badira beste bederatzi proiektu, diru-laguntza eskaera Euskaditik egin izan arren, Amerikako eta Euskal Herriko partaidetza pare-parekoa dutenak. Hala gertatzen da honako kasu hauetan:

- (I-2) *HEGOA & CRIES (Ertamerika)*..
Euskal Herriaren eta Karibe-ren artean telekomunikazio-sare bat ezartzea, bi helbururekin:
a. Elkar-lankidetzako proiektuak elkarren artean burutu ahal izateko,
b. Elkar-lankidetzako proiektuei buruzko informazioaren berri elkarri eman ahal izateko.
- (RI-3) *ANJEL LERTXUNDI & JIM PIERCY (Estatu Batuak)*.
Eskultura bat egitea, bi artiston kulturak lotuz egina, Euskal Kultura eta Iparramerikakoa.

- (RI-5) *EHU & ERTAMERIKETAKO UNIBERTSITATEAK.*
(Guatemala, Honduras, El Salvador, Nikaragua eta Salvadorreko UCA).
Hiru urteko lankidetza (89-92 bitartekoa) honek honetan datza:
– Ertamerikako irakaslegoarentzako 40 doktordutza-beka (20 irakasle).
– Hilabetetik birako ikastaroak Ertamerikan, irakasle euskaldunak emanik (doktoreak/20, urteko).
– Urtero, sei hilabetez, lau irakasle bertaratuko dira ikerketa-taldeen formazioan edo ikerkuntzan laguntzeko.
- (RI-8) *TOLOSAKO EUROAMERIKAR ABESBATZEN 24.EMANALDIA.*
Argentina, Kanadá, Txile eta hainbat lekutako abesbatzek hartuko dute parte.
- (RI-11) *PATOLOGIA IKASTAROA, "ARANTZAZUKO AMA"REN HOSPITALEAN.*
1991ko azaroan izango den 3. ikastarora Amerikako espezialistak etorriko dira.
- (RI-14) *MUSIKA GARAIKIDEN HISPANOAMERIKAR IHARDUNALDIAK.*
Bartzelonako LIM taldea bezalako beste Europako talde garrantzitsu batzuekin batera Amerikako interpreteak izango ditugu.
- RI-35 *ELEKTROKIMIKA TALDEAK.*
(Donostiako EHUko Fakultateko Toribio Fernández-en lan-taldeak eta Buenos Aires eta Santiago de Txileko Unibertsitate publikoek zein Valparaiso-ko katolikoak osatzen dutena).
Polimeroei buruzko ikerketa.
- (RI-38) *INGENIERIA KIMIKAKO TALDEAK.*
(Donostiako EHUko Mario Montes-en lan-taldea eta La Plata-ko Unibertsitate nazionaleko Katalitikoaren Zentrua)
Katalizadorei buruz elkar lanean egiteko ikerketak.

Ikus-entzunezko proiektuak

Onartu eta burutu diren proiektuen kalitatea eta barietatea egiten ari diren lan guztien mostra argia eta duina besterik ez dira.

Era askotako ikus-entzunezkoak dira baina talde hauetan bana ditzakegu:

- *Telesailak*

(D-2) *VASCOS EN AMERICA.*
 “Irusoin”ena. Zazpi kapitulu ditu, 30 minutukoa bakoitza eta dokumental-eran dago egina. Bale-arrantzaleak, Kolon eta bere bidaiak, Perú, Hegoaldeko Konoa eta Lope de Aguirre, Euskal Herriko marinel apartak, etabar dira euron protagonistak.

(D-62) *PASTORES VASCOS EN MONTANA Y WYOMING.*
 I. Bizkarrarena. Lau kapitulu, 30 minutukoa bakoitza, eta dokumental-estiloan eginak; artzain euskaldunak Estatu Batuetara joan eta bertan duten bizimoduaren berri ematen digute.

(D-7) *HOMENAJE DEL PUEBLO VASCO A LAS CULTURAS PRECOLOMBINAS.*
 N. Basterretxearena. Hamar kapitulu, 30 minutukoa bakoitza. Estilo poetiko-literarioan egina, maya-tarren, olmeca-tarren, azteca-tarren, eta beste batzuen kulturei buruzkoak dira.

(D-37) *ZERU ETA LURRAREN ARTEAN.*
 M. Uretabizkaiarena. Zortzi kapitulu, 30 minutukoa bakoitza. Dokumental-estiloan egina, Amerikan lanean diharduten erlijioso euskaldunik aipagarrienei buruzkoa.

- *Pelikulak*

(D-14) *LOREALDIA O EL TIEMPO DE LAS FLORES.*
 O. Aizpeolearena. Luzemetraia, Donostiako azken Nazioarteko Zinemaldian estreinatu zena. Gaia: jatorri euskalduna duen argentinarr bat bere sorburura buel-

tatzen da 1900ean, Zerain baserrira. Trama horretan tartekatzen zaigu noizbait Euskal Herritik kanpora Argentinako bidea hartu zuten arbasoen historia.

• **Dokumental Didaktikoa**

- (D-19) *JUAN SEBASTIAN ELCANO.*
Getariako Udalarena. Didaktikarako prestatutako bideoa, Elkanoren bizitza, bere ekintza ezaguna eta XV. mendeko marineria (30 minutukoa).
- (D-52) *DOMINGO DE BONAECHEA.*
Getariako Udalarena. Bonaecheak Tahiti-n burututako kolonizazioari buruzkoa (30 minutukoa)

JAURLARITZAK BULTZATUTAKO EGITASMOAK

PUBLIZITATEA

“Amerika eta Euskaldunak” Egitamua zein bere inguruan osatu den lana ezaguterazteko eta zabaltzeko zenbait ekintza martxan jarri zuen Kultura Sailaren bitartez.

Lehendabizi, joan den urtean irrati-kanpaina garatu zen Euskadi Irratian, Radio Vitoria-n, Herri Irratian... eta Euskal Herrian entzuten diren beste irrati batzuetan. Irratsaio hauek ikerlariak eta diru-laguntzen onuradunek hartu zuten parte gehienbat.

Bestetik, prentsaurreko batzuk burutu dira Donostian eta Bilbon Egitamuaren zenbait emaitzaren berri emateko (foiletoak kaleratzeko, egitasmoren bat bukatu ondoan, etab.).

“AMERIKA ETA EUSKALDUNAK” BILDUMA

Egitamuaren helburuetariko bat Euskal-Amerikar gertakaria han-hemen zabaltzea izanik eta, nolabait, egindako ikerketak burutzeko egindako ahalegin ekonomikoa errentabili-

zatu nahian, bukatzen diren heinean lanok argitaratzea erabaki zen.

Batzordeak bildumaren portada aukeratu eta liburuen ezau-garriak zehaztu ondoren, argitaletxera bidali zen G. Arrien jaunak Juan de Lezika, Argentinako Luján-go hiriaren sortzaileari buruz eginiko biografia.

1992ko ekitaldiko aurrekontupean hasiko da hogeita hamabosten bat ikerketa argitaratzen.

“AMERIKA ETA EUSKALDUNAK” ERAKUSKETA IBILTARIA

Zalantzarik gabe, lehen aipaturiko Bilduma eta Erakusketa hau, Egitamu instituzional honen barruan lau urteren buruan egindako lanaren aurkezpen-txartelak izango dira.

Donostiako “Imagen y Comunicación XXI y Asociados, S.A.” enpresak diseinatu eta burutu duen erakusketaren ezaugarriak honako hauek izango dira:

- *Egitura*. 640 m² 4 aretotan banaturik: Sarrera, erakustaretoa, ikus-entzunezkoen gela eta dokumentazio-aretoa.

Sarreran, XV. mendean Amerikako eta Euskal Herriko egoera zein zen azalduko da.

Erakustaretoan, elkarrekiko Historiaren garapena.

Ikus-entzunezkoan, 10 minutuko diaporama eta beste material batzuk eskainiko dira.

Eta, azkenez, beste areto batean historialarientzat eta interesatuentzat informatizaturiko dokumentazioa (9.000 erreferentzia inguru) izango dugu.

- *Kokaguneak*. Baiona, Bilbo, Donostia, Iruñea, Gasteiz.
- *Egunak*. 1992ko azarotik aurrera.
- *Katalogoa*. Prestatu den katalogoak honako hau jasoko du:
  - Euskal-amerikar gertaeraren historia.
  - Jakitun batzuen artikulatuak.
  - Erakusketaren piezen argazkiak.

ONDORIOAK

Neurri handi batean, Batzordeak bete ditu bere helburuak eta baita Egitamuaerenak ere.

Lehendabizi, eta helburu zehatzei dagokienez, ikaragarritzko bultzada jaso du euskal-amerikar gertaerari buruzko ikerkuntzak, eta gertaera horren zabalkuntzak, hara hor, bilduma, erakusketa, etab.

Bestetik, lankidetzaz eta kooperazio-mailan, Batzordeak honako hau lortu du, besteak beste:

1. Harreman berriak sortzea (espeleologoak: RI-21; medikuak: RI-11; udalak: RI-16, RI-22).

2. Jada ditugun harremanak sendotzea (Unibertsitateak: RI-5, RI-19, RI-35, RI-38; misiolariak: RI-14; horko euskal elkarteak: I-25, D-58, I-39).

Gaur egungo harreman horiek hiru mailatan bana daitezke:

Batetik, Eusko Jaurlaritzako Lehendakaritza Sailaren Diaspora eta Garapen Lankidetzarako Zuzendaritzak mantentzen dituenak.

Bestetik, Amerikako euskal-amerikar erakundeek ordezkartzen bidez Euskal Herrian dituzten harremanak, hots, zenbait euskal etxek, Fundación Juan de Garayk, F.E.V.A.k, eta abarrek.

Azkenez, Euskal Herriko Unibertsitateak, Elkarte Ekonomikoek, enpresek, Euskal Herriko ONGek (Organizaciones no Gubernamentales delakoek) sortu dituztenak. Benetan aipagarria da azken hauen lana zein Amerikan diren euskal "cooperante"ena.

Helburu zehatz horiek bete ondoren, orokorra ere osatu da, hots: 1992. urteari begira antolatuko diren ekintzetan euskal parte hartzea bultzatzea.

Esandakoen arabera Amerikan euskaldunen aportazioaren prozesua ez dela eten esan dezakegu. Mendean zehar sortu diren euskal-amerikar komunitateen presentzia nabaria da Amerikan eta agian 1992. urtetik aurrera ezagunagoak izango dira Euskal Herrian, eta beraz, gertuagoak.

1. Aurreragoan zehazten dira egitasmo guzti hauek, aipatzen den sailkapenaz baliatuz.

2. I = Ikerketak; D = Zabalkundeak; RI = Lankidetzakoak